

ZNANJE JEZIKA

DUNJA JUTRONIĆ-TIHOIROVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 800.1
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno :1990-02-05
Received

Philosophical controversies are
notoriously long-lived
(Stich 1975:1)

U članku se raspravlja o pitanju kakva je vrsta znanja znanje lingvističkih pravila. Što znači Chomskijeva tvrdnja da govornici jezika prešutno znaju gramatiku svog jezika? Da li je posjedovanje tog znanja propozicijsko znanje, tj. znanje-da (*knowledge-that*) ili je to samo znanje-kako (*knowledge-how*) kao posjedovanje kognitivne vještine ili sposobnosti.

Autorica pokušava pokazati da, iako Chomsky govori o propozicijskom znanju jezika, tj. o znanju-da, njegova se argumentacija može plauzibilno tumačiti samo kao znanje-kako.

Raspravlja se o sljedećim prigovorima koji se mogu naći u literaturi: 1. Prigovor filozofa Gilberta Harmana (1967), 2. Dva prigovora Stephena Sticha (1971, 1978). Autorica uvodi raspravu oko kontroverzne tvrdnje da je znanje jezika poput znanja vožnje bicikla i pokazuje da Chomsky nije uspješno objasnio razliku između vožnje bicikla i znanja jezika, tj. jezične kompetencije. Njegovo oslanjanje na urođeno znanje kao i na kompjutacijske procese više ide u prilog tvrdnji da se ovo znanje smatra znanjem-kako a ne znanjem-da.

Nadalje, u nadi da će obraniti propozicijsko znanje jezika Chomsky se oslanja na moderne epistemologe. No u članku se argumentira da njegovo oslanjanje na naturalističku epistemologiju, naročito Johna Pollocka, zapravo više podržava činjenicu da Chomsky zapravo govori o jezičnom znanju kao znanju-kako a ne znanju-da.

Chomsky govori o urođenom znanju, nesvjesnom znanju i (svjesnom) znanju. Ovo posljednje prema njegovim riječima nije zanimljivo za kognitivnu psihologiju. Znanje jezika o kojemu on govori je urođeno i nesvjesno znanje. Govornici znanju (tj. 'kogniziraju') jezične univerzalije, oni znaju da svi ljudski jezici posjeduju transformacijska pravila, tj. oni znaju lingvističku teoriju. Služeći se Pollockovom terminologijom čini se jasnim da je ovo 'proceduralno' znanje, znanje za koje govornici, paradoksalno rečeno, ne znaju da znaju.

Plauzibilnost Harmanovog prigovora, a zatim Stichovih argumenata kao i tvrdnje modernih epistemologa ukazuju da Chomsky nije uspio pokazati da je znanje jezika, kao posjedovanje jezične kompetencije, znanje-da već sve ukazuje na činjenicu da je jezična kompetencija znanje-kako, tj. ona je kognitivna vještina.

1. Uvod

Jedna od osnovnih tvrdnji u Chomskijevoj lingvistici i filozofiji jest tvrdnja da govornici prirodnih jezika posjeduju jezičnu kompetenciju što podrazumijeva da oni prešutno znaju gramatiku. Prešutno poznavanje gramatike uključuje poznavanje skupa pravila i principa prirodnog jezika. Kompetencija koju lingvisti opisuju govornikovo je prešutno znanje da postoje gramatička pravila i da govornik ima znanje o tim pravilima, tj. da posjeduje znanje gramatike.

Postavlja se pitanje kakva je vrsta znanja prešutno znanje gramatike. Što znači prešutno znati pravila i principe svoga jezika? Da li je to znanje propozicijsko znanje, tj. znanje-da (*knowlndge-that*) ili je to samo znanje-kako (*knowledge-how*) u smislu posjedovanja kognitivne vještine ili sposobnosti.

Tema nije nova. Upravo suprotno, rasprava oko znanja jezika prisutna je, mogli bi smo reći, dvadeset godina¹ u napisima uglavnom filozofa koji se oštro suprotstavljaju Chomskijevom dugogodišnjem insistiranju da je znanje jezika, tj. gramatike, propozicijsko znanje i da se ne može svesti samo na kognitivnu vještinu.

Tako će Chomsky u knjizi *Reflections on language* kazati: »Consider the much-debated question whether the cognitive structures S is attributing to the organism constitute some kind of belief or knowledge.« (1975:162) (Pogledajmo pitanje o kojemu se mnogo raspravlja a to je da li su kognitivne strukture koje S pridaje organizmu neka vrsta vjerovanja ili znanja). U nekim Chomskijevim knjigama koje su tiskane nakon 1975, tj. u knjigama *Rules and Representations* (1980) i *Knowledge of Language* (1986) Chomsky posvećuje dosta prostora odgovorima na rasprave o pitanju u čemu se sastoji znanje jezika. Iako su, kako ćemo vidjeti, njegovi odgovori na ovo pitanje ponekad dvosmisleni ipak mislim da možemo s pravom tvrditi da Chomsky smatra da je znanje jezika propozicijsko a nikako kognitivna vještina. Tako Chomsky kaže: »...rather we take bicycle riding to be a skill, whereas knowledge of language... is not a skill at all.« (1980:102). (...no vožnja bicikla je vještina dok znanje jezika...nije vještina ni u kojem slučaju). Nadalje u knjizi *Knowledge of Language* on kaže: »In language case, it seems that our propositional konwledge derives from the interaction of principles of UG once parameters are fixed.« (1986:264). (U slučaju jezika, čini se da naše propozicijsko znanje potječe iz međuodnosa principa UG (univerzalne gramatike) jednom kada su parametri fiksirani).

¹ Vidi H o o k (1969) do najnovijih rasprava u Devitt & Sterelney (1987), (1989 u rukopisu).

Dijametralno suprotan i snažno zastupan stav uglavnom od strane filozofa jest argumentacija da nikako ne možemo tvrditi da govornik zna gramatiku. Tako će McGinn u svom prikazu Chomskijeve knjige *Rules and Representation* ti da je »outrageous« (nevjerovatno, nečuveno) tvrditi da osoba zna pravila gramatike čak i u smislu prešutnog ili implicitnog znanja. (McGinn 1981). Stephen Stich ima isto mišljenje i tako kaže (u Katz 1985): »Moje je mišljenje da je pojam kompetencije eksplanatorno prazan i da pripisivanje znanja gramatike govorniku nije ništa nego pidavanje znanja zakonima fizike ili projektilima čije ponašanje možemo predvidjeti« (u Katz 1985:143). Jeff Coulter (1983) kaže: »Moja (dobronamjerna) pretpostavka je da su 'nesvjesno znanje', vjerovanje i tako dalje, samo ljepši nazivi za procese centralnog nervnog sistema« (1983:7). Devitt & Sterelney (1987) kao i Devitt (1981) jasno napadaju ideju o znanju jezika kao i o propozicijskom znanju. U Devitt & Sterelney (u tisku) oni se pitaju: »Da li je razumno pretpostaviti da običan govornik zna da je G dio gramatike engleskog jezika i da to znanje primjenjuje u proizvodnji i razumijevanju iskaza? Smatramo da ne. Smatramo da je verzija 3 (definirana kao: Ona zna da je G dio gramatike engleskog jezika i to znanje primjenjuje) dakle Luda verzija (Crazy version) potpuno neplauzibilna« (rukopis, str. 6). Znanje jezika u smislu kompetencije je kognitivna vještina.²

Dakle vidimo da postoje dva sasvim suprotna stajališta o statusu jezičnog znanja i pokušat ćemo vidjeti zašto i na koji način se zastupaju dva dijametralno različita uvjerenja. Pokušat ćemo pokazati da, iako Chomsky govori o propozicijskom znanju jezika, tj. o znanju- da, njegova se argumentacija može plauzibilno tumačiti samo kao znanje-kako.

² Vidi također Devitt (Designations, 1981) ch. 4 i Devitt & Sterelney (1987). Problem da li se jezična kompetencija sastoji od propozicijskog znanja značenja jezičnih iskaza javlja se i u diskusijama kod filozofa. Tako npr. u časopisu *Mind* 390/1989 u članku R. L. Kirkhama pod naslovom »What Dummett Says About 'Truth and Linguistic Competence'« nalazimo argumentaciju protiv optužbe opet uglavnom Devitta (1984) kao i Georga (1984) da Dummett tvrdi da je znanje jezika propozicionalno znanje. Dakle suprotno Devittu i Georgeu, Kirkham tvrdi da »implicit knowledge«, for Dummett, just means, among other things, *non-propositional knowledge*... 'To have *implicit* knowledge of the proposition that X is to have a bit of non-propositional knowledge - an ability - which can be *represented* with the proposition that X (1989:213) ili još jedan citat: »Dummett would label the sort of epistemic relationship I have with these propositions as 'implicit knowledge', meaning I do not really know *them* at all, but it is as though I did« (1989:212). Vidi također raspravu Chomskog s Dummettom u Chomsky (1986).

2. Chomsky o znanju jezika

Ako pogledamo što Chomsky kaže o znanju jezika vidjet ćemo da , kao što smo već kazali, njegovi odgovori nisu jednoznačni. Na mjestima će tvrditi da govornikovo znanje nije znanje-da (1969:86-7) dok će na drugim mjestima govoriti o jezičnom znanju kao o »sistemu vjerovanja«, tj. o znanju-da (1975:163; 1980:225). Ako ovo znanje nije propozicijsko, onda bi ono moralo biti znanje-kako. No Chomsky će tvrditi da to nije znanje-kako (1969:87). Ono što mu kritičari zamjeraju jest činjenica da Chomsky zanemaruje važnu distinkciju, tj. distinkciju između znanja-da i znanja-kako, između propozicijskog znanja i kognitivne sposobnosti. Tako ostaje nejasno, kažu njegovi kritičari, što se točno misli pod tvrdnjom da govornik posjeduje prešutno znanje.³

Pogledat ćemo malo detaljnije što Chomsky kaže o znanju jezika najviše se oslanjajući na eksplicaciju u tri najnovije knjige (Chomsky 1975, 1980, 1986). Naš zaključak će biti da, usprkos primjedbama kritičara kako Chomsky ne pravi razliku između znanja-kako i znanja-da, on čvrsto brani svoj stav da je znanje jezika primjer znanja-da, tj. propozicijskog znanja iako neizvjesnog, implicitnog ili prešutnog.

Tako će Chomsky kazati: »The notion of 'unconscious cognition' is crucial to my system (and I am prepared to use 'unconscious knowledge' in this sense..« (1975:217). (Pojam nesvjesne kognicije jako je važan za moj sistem (i spreman sam koristiti termin 'nesvjesno znanje' u tom smislu..) Chomsky (1975), kao što je već spomenuto, uvodi termin 'cognize' umjesto 'know' tako da se 'know' odnosi na svjesno znanje a 'cognize' na »prešutno ili nesvjesno znanje jezičnih činjenica« (1975:164). 'Cognize' je tehnički termin tako da možemo reći da govornik zna jezik L kada on kognizira L. »He cognizes the linguistic facts that he knows (in any uncontroversial sense of 'know') and he cognizes the principles and rules of his internalized grammar, both those that might be brought to awareness and those that are forever hidden from consciousness. For psychology, the important notion will be 'cognize', not 'know'. Za psihologiju važan je pojam 'cognize' a ne 'know' (1975:165).

Još u predavanju održanom na Oxfordu objavljenom u *Times Literary Supplement* od 15. maja 1969. pod naslovom »Znanje jezika« Chomsky

³ Vidi Devitt & Sterelney (1989 rukopis) gdje se naglašava, fus. 7, da: »In recent years Chomsky has preferred the technical term 'cognize' to 'tacitly know' (1975b:164-5; 1980:69-70). However, the interpretative difficulty remains. Does cognizing G require standing in a 'propositional attitude' to G or is it a mere skill?«

objašnjava jezičnu sposobnost kao znanje jezika, i to propozicijsko znanje.⁴

Naime u tom članku Chomsky iznosi argumente protiv shvaćanja znanja jezika kao znanja-kako. Znanje-kako podrazumijeva vještinu, dispoziciju da se nešto uradi. Chomsky razmatra primjer igranja šaha. Šah je vještina koja se stječe vježbom, ona se sastoji u skupu dispozicija da se povlače određeni potezi. No pogledajmo razliku između sljedeća dva pitanja: (Čomski 1979:271) »Da li John zna kako se igra šah?« i »Kako dobro John (zna kako se) igra šah?« Drugo pitanje odnosi se na vještinu no prvo se odnosi na posjedovanje znanja. Isto tako, ako netko zna voziti bicikl, kažemo da posjeduje vještinu (koja je povezana s navikama i refleksima). Sposobnost da se šah igra dobro jest posjedovanje vještine. No kaže Chomsky: »Ali znanje kako se igra šah izgleda mi pre kao znanje kako se stiže iz Njujorka u Čikago nego kao znanje kako se vozi bicikl ili upravlja automobil. Ako neko ne zna neko specifično šahovsko pravilo, npr. pravilo rokade, on još uvijek može da igra šah veoma dobro i da čak bude svetski šampion - iako bi i tada bilo ispravno reći da on ne zna kako se igra šah na način na koji to veoma lako može znati posljednji amater koji gubi svaku partiju... Raspravljajući o vještinama, dispozicijama, promišljenom delanju i sličnom izgleda mi prikladno u vezi sa sposobnošću da se igra dobro ali ne u vezi sa znanjem kako se igra; potonji pojam sadrži jednu nesvodljivu intelektualnu komponentu.« (1979:271).

Znanje jezika je dakle znanje-da no ono nije sasvim dostupno svijesti. Znanje uključuje poznavanje gramatike govornikovog jezika, tj. pravila i principa te gramatike i stječe se na temelju urođenih principa, onog što će Chomsky nazvati »univerzalnom gramatikom«. Već ovdje (a to će ponavljati i u daljnjim napisima tokom godine) Chomsky smatra da pojam znanja nije dovoljno jasan i da bi zbog toga trebalo koristiti neki drugi pojam (kasnije je to 'cognize') a u ovom članku Chomsky se služi pojmom 'iksiranja' tako da na primjer ako za nekoga kažemo da zna engleski ona ćemo kazati da taj zna neke činjenice toga jezika a isto tako da 'iksira' ove činjenice, da 'iksira' principe i pravila svoje internalizirane gramatike i da 'iksira' principe univerzalne gramatike (1979:273). Dakle Chomsky zaključuje: »Ako bi smo prihvatili ovaj način razgovora, protežući uobičajenu terminologiju u pravcu koji mi se čini prirodnim, govorili bismo o znanju, nesvesnom znanju i urođenom znanju. Neko ko zna engleski nesumljivo bi posedovao svesno znanje o tome da neženje nisu ženjeni ili da glagolski

⁴ Vidi prijevod u Bugarski (ur.) 1979 (izbor iz Chomskog) N. Čomski *Gramatika i um* Beograd: Nolit 1979, drugo, dopunjeno izdanje. Ovaj članak u razrađenom obliku pojavio se pod naslovom »Knowledge of Language« u K. Gundersoni i G. Maxwella, (ur.) *Minnesota Studies in Philosophy of Science, vol VI: Language, Mind and Knowledge*, Minneapolis, University of Minnesota Press: 229-320..

oblik *is* ide sa subjektom u jednini a ne u množini. On bi posedovao nesvesno znanje činjenice da je pasivna transformacija raspoređena na određen način u odnosu prema drugima; a posedovao bi urođeno znanje činjenice da se transformacija primenjuje cikličkim rasporedom. Njegovo urođeno znanje možemo označiti kao 'znanje univerzalne gramatike'« (1979:273).

Navest ćemo još nekoliko mjesta na kojima Chomsky argumentira da je znanje jezika propozicijsko znanje. Tako će u *Knowledge of Language*, uz navod koji smo već citirali, kazati i sljedeće: »Furthermore, we cognize the rules and principles from which these of cases knowledge-that derive, and we cognize the innately given principles that are further articulated by experience to yield the mature system of knowledge that we possess« (1986:265). I još jedan citat: »Knowledge of language involves (perhaps entails) standard examples of propositional knowledge: knowledge that in the word *pin*, /p/ is aspirated, whereas in *spin* it is not«.

Dakle znanje jezika je propozicijsko znanje, doduše prešutno i njega moramo analizirati kao posjedovanje određenih urođenih mentalnih struktura. Znanje jezika nije kognitivna vještina.

3. Glavni prigovori

A.

U literaturi nalazimo nekoliko vrsta prigovora na Chomskijevu verziju objašnjenja znanja jezika koji traži propozicijsko znanje. Dakle prvi prigovor je došao od strane filozofa Gilberta Harmana (1967) i on je sljedeći: Internaliziranje gramatike od strane govornika traži da ta gramatika bude reprezentirana jer ako nije reprezentirana onda govornik ne može imati propozicijski stav prema njoj. Drugim riječima, razumijevanje traži od govornika da reprezentira gramatiku. Ta reprezentacija mora biti na nekom jeziku pa se dakle pitamo što znači razumjeti taj daljnji (tj. osnovniji) jezik? Ako smo pretpostavili da je ovaj osnovni jezik isti kao i originalni jezik, onda će naše zaključivanje biti cirkularno. Ako pretpostavimo da se reprezentiranje vrši na nekom drugom jeziku (npr. pametnom jeziku) onda i njegova gramatika mora biti reprezentirana. Dakle opet nismo izbjegli cirkularnost i jedini način da je izbjegnemo jest da makar jedan jezik razumijemo direktno, tj. da ne reprezentiramo njegovu gramatiku. Ako je to činjenica, zašto ne dozvoliti da direktno razumijemo naš jezik?« Chomsky (1969) ima odgovor na Harmanov prigovor. On smatra da postoje opravdani razlozi zbog kojih možemo smatrati da za učenje jezika već moramo razumjeti jedan jezik prije toga. Taj predhodni jezik moramo naravno razumjeti direktno, tj. njegovu gramatiku ne reprezentiramo. No taj jezik

nije zapravo naučen već je urođen. To je »innate language« i »there is no reason why we should not suppose that the child is born with a perfect knowledge of universal grammar (Chomsky 1969, reprinted in *Stoch Innate Ideas* 1975 str. 194) (To je urođeni jezik i nema razloga zašto ne treba pretpostaviti da je dijete rođeno sa savršenim znanjem univerzalne gramatike). Tako odgovor na Harmanov prigovor traži jaku tezu o urođenosti koja je zasigurno jedna od ključnih ali i vrlo kontroverznih teza Chomskijeve teorije jezika.⁵

Već povodom ove prve rasprave možemo primijetiti da postoji nesporazum ili nejasno definiran pojam 'znanje'. Tako sve što će Harman u svojem prigovoru kazati o 'prešutnom znanju' jest da »tacit knowledge must be knowledge that something is the case« (u Stich 1975:172) (prešutno znanje je znanje da je nešto slučaj) što nije sasvim jasna definicija da bi se na osnovu toga zaključilo da je kompetencija znanje u smislu znanja-kako nešto da se uradi a da to nije vrsta znanja koju možemo prikladno opisati kao 'prešutno'. A Chomsky će sa svoje strane kazati »Obviously, it is absurd to suppose that the speaker of the language knows the rules in the sense of being able to state them« (1975:192).. »In general, it does not seem to me true that the concepts 'knowing how' and 'knowing that' constitutes exhaustive categories for the analysis of knowledge« (1975:193).

No ako izuzmemo nejasnoće oko definiranja znanja Harmanov prigovor je točan i kao što Chomsky i priznaje, on traži tezu o urođenosti koja onda predstavlja znanje jezika.

B.

Stephen Stich (1971, 1976) ima argumente druge vrste. Stich pravi usporedbu između govornikova odnosa prema gramatici G i neproblematičnih slučajeva propozicijskog znanja. Ako osoba zna da *p*, onda očekujemo da će osoba biti svjesna da *p* i očekujemo da će razumjeti izraze u propoziciji *p*. Običan govornik očito nema takvu svijest razumijevanja za veliki dio gramatike G. Nadalje, ako govornik zna da *p*, onda to znanje može dalje kombinirati sa drugim znanjima i vjerovanjima i pritom stvarati daljnja vjerovanja. Ako govornik ima znanje gramatike G, onda njegovo znanje nije inferencijalno integrirano na takav način. Kad dijete naprimjer nauči što su padeži, koliko ih ima i kako se zovu, takvo znanje bit će uglavnom inferencijski izolirano od drugih znanja i vjerovanja.

⁵ Vidi na primjer raspravu između Chomskog i Hilary Putnama po časopisima a preštampanu u *B l o c k* (ur.) 1981. *Readings in Philology of Psychoçogy* vol 2. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Ovaj Stichev argument izgleda mi vrlo plauzibilan (Vidi daljnju diskusiju u mom članku »Prešutno znanje i vjerovanje«), naravno ako smatramo da postoji razlika između znanja i vjerovanja. Chomsky međutim odbacuje ovu distinkciju u pogledu znanja jezika jer kaže, da citiramo samo jednu misao: »Since the language has no objective existence apart from its mental representation, we need not distinguish between system of beliefs and knowledge, in this sense.« (Chomsky in Stich 1975:197, bilješka 1.) (Pošto jezik objektivno ne postoji osim kao mentalna reprezentacija, nije potrebno praviti razliku između »sistema vjerovanja« i »znanja« u tom pogledu).

C.

Treći prigovor je na izvjestan način vezan za drugi. Iznosi ga ponovo Stich (1971, 1978) i podržava svoj argument tezom koju zastupaju sami transformacionalisti. Dio mozga koji koristi gramatiku G, tj. predio rečeničkog parsera je modularan. Fodor je glavni zastupnik modularnosti (1983) no Chomsky (1980:40-7) ga isto podržava.⁶

U funkcionalnoj organizaciji mozga modularni sistemi su smješteni između transdjusera i centralnog procesora. Transdjuseri pretvaraju stimulse u neuralne kodove. A centralni procesor je mjesto gdje se odvijaju više mentalne funkcije kao i mišljenje i zaključivanje. Modularni sistemi analiziraju gole stimulse koje dobijaju od transdjusera a rezultat svog procesiranja prenose centralnom sistemu. Ovi sistemi su vezani za određenu domenu (*domain specific*) i specijalizirani su za određene stimulse, recimo za rečenice (Devitt, rukopis, str. 7). Oni su »urođeni«, »vezani za određene, lokalizirane i strukturirane neuralne sisteme« (J.A Fodor 1983:36- 37). Oni su poput kognitivnih refleksa. A ono što Stich naročito ističe jest da su takvi sistemi »autonomni« i »informatijski inkapsulirani« i stoga su i »inferencijski inkapsulirani«. Dakle, ako je gramatika inkapsulirana u modulu, onda govornik ne može biti u propozicijskom stavu prema njoj jer je modul nedostupan centralnom procesoru gdje se odvija zaključivanje. Dakle, ako je teza o modularnosti istinita govornik ne može znati gramatiku. U ovom slučaju jedino rečenični parser može znati gramatiku a on je inkapsuliran u modulu. Dakle govornik ne može imati znanje-da u odnosu na gramatiku kojom se služi. Znači znanje jezika je kognitivna vještina i stoga može biti samo znanje-kako a ne znanje-da.

Koliko znam, Chomsky nigdje (?) nije komentirao ovaj Stichev argument. Teza o modularnosti je vrlo kontroverzna no ipak Sticheva

⁶ Iako ne u *Knowledge of language*, str.14, bilješka 10.

argumentacija upućuje na viđenje znanja jezika kao znanja-kako a ne kao propozicijskog znanja.

4. Znanje jezika i znanje vožnje biciklom

Pogledat ćemo još jednom argumentaciju oko spora o znanju jezika na primjeru koji se mnogo koristio u ovoj raspravi, tj. postojećoj ili nepostojećoj razlici između znanja jezika i sposobnosti vožnje bicikla. Već je Harman (u Stich 1975:172) smatrao da je korisno napraviti usporedbu između znanja jezika i vožnje bicikla. Biciklist mora, naprimjer, znati održavati ravnotežu na biciklu i njegove radnje bit će doktirane izvjesnim principima koji vladaju u mehanici kojih vozač nije svjestan. No mogli bismo zamisliti da biciklist posjeduje reprezentacije odgovarajućih mehaničkih principa i da se on tim principima služi kako bi bio sposoban održati ravnotežu na biciklu. Prema Chomskyevom modelu morali bismo reći da biciklist posjeduje mentalne reprezentacije mehaničkih principa. Međutim ne čini se razumnim pretpostavljati da biciklist posjeduje mentalne reprezentacije mehaničkih ili fizikalnih principa kad njegovu sposobnost da vozi možemo jednostavno objasniti izvjesnim refleksnim sistemima. Harman dakle zaključuje da i u slučaju znanja jezika koje pretpostavlja nesvjesno znanje nije plauzibilno (a čak je i apsurdno) pretpostavljati da govornik reprezentira pravila gramatike, tj. da ima propozicijsko znanje o lingvističkoj teoriji. Pošto je za Harmana (kao što smo vidjeli) reprezentiranje gramatike nemoguće jer nas vodi u cirkularnost ili beskonačni regres (ako se isključi teza o urođenosti) onda ne možemo govoriti o znanju jezika kao ni o znanju vožnje bicikla već samo možemo govoriti o sposobnosti da se vozi bicikl ili o kognitivnoj sposobnosti da je govor jezik, tj. o znanju-kako a ne o znanju-da.

Chomsky naravno ne prihvaća ovo izjednačavanje, a na prigovore da u njegovu pristupu jeziku nije moguće napraviti razliku između vožnje bicikle i sposobnosti da se govori,⁷ Chomsky nastoji pokazati da razlike mora biti. U čemu se ona sastoji? Kao prvo Chomsky će tvrditi da pojam »cognize« ne bi imao ni malo smisla kada se ne bi mogla napraviti razlika između znanja pravila gramatike i znanja vozača bicikla da vrti pedale, održava ravnotežu ili da pravi nagib u zavoju. Chomsky će i dalje tvrditi da je vožnja bicikla znanje-kako dok je razumijevanje jezika znanje-da. Dakle on će kao i Harman tvrditi da bi bilo apsurdno pridavati vozaču

⁷ Keith S. D o n n e l l a n , Review of Gunderson, ed., *Language, Mind and Knowledge* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1975), *Language* (1977),53(3):720.

bicikla kognitivne strukture koje inkorporiraju pravila koje vozač slijedi pošto je sposobnost vožnje zasnovana na određenom sistemu refleksa. No Chomsky ne isključuje mogućnost (Chomsky 1980:102) da vozač zapravo posjeduje reprezentacije određenih fizikalnih principa u svom mozgu »and uses them to plan or compute his next act« (1980:102) (i da se on njima služi da bi kompjutirao svoju sljedeću akciju). U takvom slučaju »We should attribute to him a cognitive structures, and in fact, it would be quite appropriate to say that he cognizes these principles as he does the rules of language« (1980:102). (moramo mu pridati kognitivne strukture i zapravo bilo bi sasvim prikladno kazati da on kognizira ove principe kao što to radi s jezičnim pravilima).

Mislim da Chomskijeva argumentacija nije najjasnija i da se prvenstveno oslanja na urođene principe, tj. na ono što Chomsky drži za činjenicu a to je da govornik zna (u smislu kognizira) jezične univerzalije, tj. da posjeduje urođeno znanje. Ovaj pasus je isto tako indikativan u smislu da se govori o kompjutiranju. Čini se da Chomsky kaže da je jezik, kao i vožnja bicikla, kompjutiranje, a ako je to točno, onda nije potrebno govoriti o propozicijskom znanju jer kompjutiranje jest kognitivna vještina ili čak i kognitivni refleks.⁸ Kompjutacija nije znanje-da već znanje-kako.

No pogledajmo argument malo bolje. Ako se slažemo da se vožnja bicikla zasniva na principima mehanike ili fizike koju vozač ne reprezentira, onda nije potrebno (a izgleda i apsurdno) pridavati znanje tih principa vozaču. Njegovu sposobnost da vozi bicikl možemo sasvim dobro objasniti u terminima strukture refleksa i označiti je kao sposobnost ili znanje-kako. No tvrdi se da za znanje jezika takvo objašnjenje nije nikako adekvatno. To se znanje objašnjava posjedovanjem sistema univerzalne gramatike, postojanjem urođenog sistema koji će objasniti znanje jezika. Ako smo spremni prihvatiti i tezu o urođenosti univerzalne gramatike ili principa i parametara jezičnog sistema, možemo se pitati zašto bi takav bazični jezični sistem imao status znanja-da. Chomskyjevi se argumenti od samog početka (kao što smo vidjeli i kod rasprave s Harmanom) sastoje u sljedećem: »And universal grammar, I have argued, is intricately and inseparably interwoven in the mature system of knowledge of language; on the basis of the system of universal grammar, the organism comes to know the language and to know particular linguistic facts« (1975:222). (A univerzalna gramatika, argumentirao sam, vrlo je tijesno i neodvojivo vezana za razrađeni sistem znanja jezika; na osnovu sistema univerzalne gramatike, organizam zna jezik i zna određene jezične činjenice). Posjedovanje - i to urođeno, nesvjesno ili implicitno - univerzalne gramatike nije opravdan razlog da o

---

⁸ Vidi F o d o r 1983. *The Modularity of Mind*.

tome govorimo kao o propozicijskom znanju jezika. Smatram da Chomsky nije uspješno objasnio razliku između vožnje bicikla i jezične kompetencije. Oslanjanje na urođeno znanje, kao i na kompjutacijske procese, više ide i prilog da se ovo znanje smatra znanjem-kako a ne znanjem-da. Ako govornik i posjeduje urođene strukture kao i kompjutacijske sposobnosti, iz toga ne slijedi da posjeduje propozicijsko znanje o jeziku.

Navest ćemo još jedan primjer rasprave oko jezične kompetencije i usporedbe s vožnjom bicikla. Devitt (1981) će argumentirati zašto smatra da je jezična kompetencija jednaka sposobnosti vožnje bicikla. On smatra da je pogrešno tvrditi da govornik ima ikakvo propozicijsko znanje jezika. To potkrepljuje Harmanovom usporedbom mišljenja s percepcijom. Harman (1973:90-91) će tvrditi da isto tako kao što percipiramo linije na stranici kako formiraju određenu trodimenzionalnu strukturu a da ne znamo nikakvu geometriju, isto tako možemo misliti misli a da ne posjedujemo ikakvo znanje o lingvistici ili semantici (Devitt 1981:79-80). Dakle Devitt će tvrditi sljedeće: »Competence in a language, like competence on a bicycle, is a skill. We need to be given reason for treating it differently from any skill. Perhaps just as one can ride a bicycle without theorizing about such riding, one can speak a language without theorizing about such speaking. Do we need semantics for speaking any more than we need physics for riding?« (Devitt 1981:100).⁹ (Jezična kompetencija kao i kompetencija vožnje bicikla, jest vještina. Moramo imati razloga da bismo jezičnu kompetenciju razmatrali na drugačiji način osim kao vještinu. Moguće je da kao što možemo voziti bicikl a da ne teoretiziramo o vožnji, isto tako možemo govoriti jezik a da ne teoretiziramo o govoru. Da li nam treba semantika za jezik išta više nego što nam treba fizika za vožnju?}) Prije nego što pređemo na posljednju usporedbu znanja jezika i vožnje bicikle napomenimo da će Chomsky vrlo često govoriti o teškoćama definiranja znanja uopće. Kao što je već spomenuto, već je u raspravi s Harmanom rekao: »In general, it does not seem to me true that the concepts 'knowing how' and 'knowing that' constitute exhaustive categories for the analysis of knowledge« (1975:192). (Općenito govoreći ne čini mi se točnim da pojmovi znati-kako i znati-da iscrpljuju kategorije za analizu znanja). Nadalje, spominjat će, kao što smo već naveli, da je običan pojam znanja nejasan i nedovoljno definiran i to je bio jedan od razloga što ga je u kasnijim napisima zamijenio s »cognize«. Ovom terminologijom Chomsky smatra da je uveo stručniji termin nego

⁹ Ovdje ne možemo ulaziti u Devittovu teoriju jezika jer to bi nas odvelo od teme rasprave, no samo napomenimo da će Devitt ipak dozvoliti izvjesno semantičko teoretiziranje u vezi s jezikom koje nije potrebno za vožnju bicikla. Tako navodimo: »Some sort of semantic theorizing is required to gain linguistic competence, including some elementary theorizing about the point of language. It seems that no analogous theorizing is necessary to learn to ride« (1981:109)

što je to termin »znam ili znanje«. Tako će govornik 'kognizirati' jezične činjenice koje on 'zna' a isto tako će 'kognizirati' principe i pravila svoje internalizirane gramatike. Nekih od tih pravila će biti svjestan dok će mu druga biti uvijek nepristupačna svijesti.

U knjizi *Rules and Representations* Chomsky, u nadi da će bolje zasnovati svoje insistiranje na znanju jezika kao propozicijskom znanju, navodi sebi u korist pristupe koje nalazimo u naturalističkoj epistemologiji. Tvrdit će da njegovo oslanjanje na moderne epistemologe zapravo ne idu njemu u prilog već više podržavaju činjenicu da Chomsky zapravo govori o jezičnom znanju kao znanju-kako a ne znanju-da. Ovo nas neminovno odvodi u malu digresiju o epistemologiji ali tek toliko koliko je potrebno za ovu argumentaciju. Chomsky će napominjati da pojmovi kao što su »grounding«, »justification« i »reasons« nisu adekvatni u mnogim slučajevima kod analize znanja (1980:95). »Much of the knowledge that enters into our common sense understanding appears to lack grounds, justification or good reasons, just as in the case of knowledge that linguistic expressions have certain properties« (1980:95). (Mnogo našeg znanja koje ulazi u svakodnevni smisao razumijevanja čini se da ne posjeduje osnovu, opravdanje ili da uključuje dobre razloge, isto kao u slučaju znanja da jezični izrazi imaju određena svojstva). Ovakva diskusija vodi u pravcu shvaćanja znanja koje neminovno ne uključuje i opravdanje. Ovdje je relevantan Edmund Gettierov poznati dokaz da znanje nije istinito opravdano vjerovanje. Chomsky i navodi Gettieru u prilog svoje diskusije o jezičnom znanju.¹⁰

Dakle pošto nam epistemolozi kažu da znanje nije istinito opravdano vjerovanje onda Chomsky zaključuje da »...having knowledge should be analyzed at least in part in quite different terms, in terms of possession of certain mental structures, I believe« (1980:99). (Posjedovanje znanja treba analizirati makar djelomično u drugim terminima, vjerujem, u terminima posjedovanja određenih mentalnih struktura).¹¹

Iako Chomsky jasno ne eksplicira niti ulazi u podrobnije diskusije, sve ukazuje da on uzima postavke naturalističke ili evolucijske epistemologije kao osnovu za svoje postavke o znanju jezika. Naturalistička epistemologija nastala je šezdesetih godina ovog stoljeća i ona u svojim teorijskim

¹⁰ Tako će Chomsky kazati: »Thus, the Gettier problems seem to show that justified true belief may not yet constitute knowledge; something more than justification is needed« (1980:92) (Dakle, Gettierovi problemi izgleda da ukazuju da opravdano istinito vjerovanje nije dovoljno za znanje; potrebno je nešto više od opravdanja). Inače prijevod Gettierovih dokaza kod nas može se naći u P a v k o v i ć (1980) *Svest i saznanje* Beograd: Nolit.

¹¹ Chomsky se poziva i na Alvin Goldmanna koji tvrdi da opravdanje nije nužni uvjet za znanje. Vidi Alvin G o l d m a n n 'Innate Knowledge', in S. Stich, ur. *Innate Ideas* (Berkeley and Los Angeles, Univ. of California Press 1975)

postavkama uzima u obzir rezultate kognitivnih znanosti.¹²

Kognitivne znanosti, primjerice kognitivna psihologija, upravo razmatra nesvjesne kognitivne procese. Pošto je poznato da Chomsky smatra lingvistiku dijelom kognitivne psihologije, onda su naravno sva razmatranja, pogotovo epistemološka koja uzimaju ozbiljno sve naučne rezultate kognitivnih psihologa, upravo relevantna za Chomskyjevo razmatranje znanja jezika. Dakle Chomsky će smatrati (na tragu modernih epistemologa) da postoje dobri razlozi da se teorija znanja (ili epistemologija) konstruira u terminima mentalno reprezentirane gramatike (1980:100).

Ovdje se ponovo vraćamo na naš primjer vožnje bicikla. Jedan od vodećih epistemologa, John Pollock, iznoseći svoju teoriju epistemologije upravo se poziva na Chomskog. Naime Pollock smatra da je vjerovanje opravdano ako je vođeno pravilnim epistemičkim normama.¹³

Epistemičke norme treba da vode (*guide*) naše mišljenje i tako stvaraju vjerovanja. Epistemičke norme '*govern your behavior without you having to think about them*' (1986:129). Pollock kritizira tzv. intelektualistički model prema kojemu posjedujemo eksplicitno navedene norme poput '*driving manuals*' ili '*etiquette books*'. Intelektualistički model za objašnjenje našeg ponašanja je u najvećem broju slučajeva pogrešan. I Pollock zaključuje: »Reasoning is more like riding a bicycle than it is like being in the navy... What makes it possible for your bike-riding behavior to be governed by norms without your thinking about the norms is that you *know how* to ride a bicycle. This is *procedural knowledge* rather than *declarative knowledge*«. (129) (Razmišljanje je sličnije vožnji bicikla nego prebivanja u mornarici... Ono što čini mogućim da tvoje ponašanje vožnje bicikla može biti vođeno normama a da o normama ne razmišljaš jest činjenica da ti *znaš-kako* voziti bicikl. To je *proceduralno* znanje a ne *deklarativno*). Ono što je interesantno u ovom Pollockovom pristupu jest da on govori o nesvjesnom (prešutnom ili implicitnom, da se koristimo Chomskyjevim terminima) znanju ali očito o znanju bez 'intelektualne komponente'. Ako se Chomsky poziva na pojam znanja kod naturalističkih epistemologa, onda je njegov pojam znanja s insistiranjem na propozicijskom pojmu znanja upravo u sukobu s ovakvim pristupom. Chomsky kao i Fodor¹⁴ govore o znanju

¹² Naturalističku problematiku u epistemologiji kod nas razmatra Arne M a r k u s o v i ć u knjizi *Naturalizam i apriorna spoznaja*, Zagreb: Biblioteka Filozofskih istraživanja, 1988. Isto tako vidi članak N. Miševića »Bilješke u prilog naturalističkoj epistemologiji«, *Dometi*, XXII, 1989:565-571.

¹³ Vidi John P o l l o c k , 1986. *Contemporary Theories of Knowledge*. London: Hutchinson. Također John P o l l o c k (1988).

¹⁴ Vidi F o d o r , »The Appeal to tacit knowledge in Psychological Explanations«, u: *Representations* (1981).

jezika kao mogućem znanju-kako ali s intelektualnom komponentom.¹⁵ To je upravo što Pollock negira. Interesantno je naime da Pollock, objašnjavajući svoj pojam proceduralnog znanja, to znanje uspoređuje s razlikom koju Chomsky pravi između kompetencije i performanse, tj. upotrebe jezika. I tako kaže: »The distinction between knowing how to do something and actually doing it is the same as the competence/performance distinction in linguistics. Our linguistic knowledge is procedural knowledge. We know how to use language, but we do not always use language correctly« (1986:130). (Razlika između znanja kako da se uradi nešto i stvarnog činjenja ustvari je ista kao distinkcija između kompetencije i performanse u lingvistici. *Naše jezično znanje je proceduralno znanje* [kurziv moj]. Znamo kako koristiti jezik ali ga uvijek ne koristimo ispravno). Nadalje, iako se ne pozivajući na Chomskog, Pollock uključuje mogućnost da su epistemičke norme urođene. Epistemičke norme mogu biti urođene i kada bi to bio slučaj onda one ne bi bile internalizirane već bi kao takve vodile ili upravljale našim ponašanjem.

Dakle zaključak bi bio da ako se Chomsky poziva na nova poimanja znanja iz naturalističke epistemologije onda to ide više u prilog modela znanja jezika kao znanja-kako a ne kao znanja-da. Znanje ne zahtijeva prisustvo svijesti, tj. spoznavatelj (kao i govornik) ne mora znati da zna, tj. on ne mora posjedovati propozicijsko znanje.

5. Zaključak

Podsjetimo se da Chomsky govori o urođenom znanju, nesvjesnom znanju i (svjesnom) znanju. Ovo posljednje, prema njegovim riječima, nije zanimljivo za kognitivnu psihologiju.¹⁶ Znanje jezika o kojemu on govori je urođeno i nesvjesno znanje. Govornici znaju (tj. 'kogniziraju') jezične

¹⁵ Naprimjer Chomsky 1975 (Gunderson:314-8) gdje se tvrdi da je znanje jezika znanje-kako s jednom »intelektualističkom komponentom« (»intellectualist component«).

¹⁶ Tako će Chomsky kazati: 'In this usage, what is »known« will be a rather ill-defined and, perhaps, a scattered and chaotic subpart of the coherent and important systems and structures that are cognized. For psychology, the important notion will be »cognize«, not »know« (1975:165) (U ovoj upotrebi ono što je »znano« bit će prilično loše definiran, a možda nefokusiran i kaotičan, dio koherentnih ili važnih sistema i struktura koje su kognizirane. Za psihologiju, važan pojam je »kognizirati« a ne »znati«). Za razlikovanje triju znanja vidi također Stich 1975:21-22. I Mišćević (1989) govori da je »intuitivno prihvatljivo tvrditi da ljudi znaju mnogo o svojem materinskom jeziku, čak i ako nisu učili gramatiku« (str.567). No ovo znanje nije relevantno za kognitivnu psihologiju jer je ovo znanje posljedica »nesvjesnog znanja« gramatičkih pravila. Relevantno je ovo drugo znanje koje Mišćević i spominje, tj. znanje za koje se interesira psiholingvist a ono predstavlja nesvjesni kognitivni proces.

univerzalije, oni znaju da svi ljudski jezici posjeduju transformacijska pravila tj. oni znaju lingvističku teoriju. Služeći se Pollockovom terminologijom, čini se jasnim da je ovo proceduralno znanje, znanje za koje govornici, paradoksalno rečeno, ne znaju da znaju.

Plauzibilnost Harmanova prigovora, a zatim i Sticheva argumenta, kao i tvrdnje modernih epistemologa, ukazuje da Chomsky nije uspio pokazati da je znanje jezika, kao posjedovanje jezične kompetencije, znanje-da već sve ukazuje na činjenicu da je to jezična kompetencija znanje-kako, tj. da je ono kognitivna vještina.

Izabrana literatura:

- B l o c k , N. (ur.) 1981. *Readings in Philosophy of Psychology* vol 2. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- C h o m s k y , N. 1969a. »Linguistics and Philosophy« u Hook 1969:51- 94.
- C h o m s k y , N. 1969b. »Knowledge of Language« u *Times Literary Supplement* od 15. svibnja. Također u Gunderson 1975:299- 320.
- C h o m s k y , N. 1975b. *Reflections on Language*. New York: Pantheon Books.
- C h o m s k y , N. *Rules and Representations*. New York: Columbia University Press.
- C h o m s k y , N. 1986. *Knowledge of Language, Its Nature, Origin and Use*. New York: Praeger.
- C o l u l e r , J. 1983. »Theoretical Problems of Cognitive Science«. *Inquiry* 25:3-26.
- Č o m s k i , N. 1979. *Gramatika i Um* (ur.R.Bugarski). Beograd:Nolit.
- D e v i t t , M. 1981. *Designations*. New York: Columbia University Press.
- D e v i t t , M. 1984. *Realism and Truth*. Princeton: Princeton University press.
- D e v i t t , M. i K. S t e r e l n e y . 1987. *Language and Reality: An Introduction to the Philosophy of Language*. Oxford:Blackwell.
- D e v i t t , M. i K. S t e r e l n e y . 1990. (rukopis) »What's Wrong with "The Right View« . U tisku Tomberlin, J.E. (ur.) *Philosophical Perspectives*, tom.3 i 4.
- D o n n e l l a n , K. 1975. Prikaz Gunderson, ed., *Language, Mind and Knowledge* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1975), *Language* (1977),53(3).
- F o d o r , J. 1981. »An Appeal to Tacit Knowledge in Psychological Explanations«. u knjizi *Representations* 1981:63-79.
- F o d o r , J. 1981. *Representations*. Bradford Books/MIT Press.
- F o d o r , J. 1983. *The Modularity of Mind: An Essay on Faculty Psychology*. Cambridge, Mass: Bradford Books/MIT Press.
- G e o r g e , A. 1984. »On Devitt on Dummett«. *Journal of Philosophy* : 517-519.
- G o l d m a n n , A. 1975. »Innate Knowledge« U Stich (ur.) 1975:111- 121.
- G u n d e r s o n , K. i G. M a x w e l l , (ur.) 1975. *Minnesota Studies in Philosophy of Science, vol VI: Language, Mind and Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- H a r m a n , G. 1967. Psychological Aspects of the Theory of Syntax. *Journal of Philosophy* 64:75-67. Pretiskano u Stich (ur.) 1975:165-181.
- H a r m a n , G. 1973. *Thought*. Princeton: Princeton University Press.
- H o o k , S. (ur.) 1969. *Language and Philosophy: A Symposium*. New York: New York University Press.
- K i r k h a n , R.L. 1989. »What Dummett Says About Truth and Linguistic Competence« *Mind* 390:207-225.
- K a t z , J. (ur.) 1985. *The Philosophy of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

- Markusović, A. 1988. *Naturalizam i apriorna spoznaja*. Zagreb: Biblioteka Filozofskih istraživanja.
- Miščević, N. 1989. »Bilježke u prilog naturalističkoj epistemologiji«. *Domci* 22:565-571.
- McGinn, C. 1981. Prikaz »Chomsky 1980«. *Journal of Philosophy* 78.5.
- Pavković, A. (ur.) 1980. *Svest i saznanje*. Beograd: Nolit.
- Pollock, J. 1986. *Contemporary Theories of Knowledge*. London: Hutchinson.
- Pollock, J. 1988. »Razumijevanje jezika mišljenja«. *Filozofska istraživanja* 8(2):415-431.
- Stich, S. 1971. »What Every Speaker Knows«. *Philosophical Review* 80:476-96.
- Stich, S. (ur.) 1975. *Innate Ideas*. Los Angeles: University of California Press.
- Stich, S. 1978. »Reliefs and Subdoxastic States«. *Philosophy of Science* 45:499-518.
- Stich, S. 1985. »Grammar, Psychology and Indeterminacy«. u Katz (ur.) 1985:126-146.

Dunja Jutronić-Tihomirović: THE KNOWLEDGE OF LANGUAGE

S u m m a r y

The author discusses the question about the knowledge of language as knowledge of linguistic rules. What does Chomsky's statement that the speakers tacitly know their grammar mean? Is this knowledge propositional knowledge, that is *knowledge-that* or is it only *knowledge-how* as possession of a cognitive skill or ability.

The author tries to show that, although Chomsky speaks about propositional knowledge of language, that is about the *knowledge-that*, his argumentation can only plausibly be interpreted as *knowledge-how*.

The following objections are discussed 1. The arguments given by the philosopher Gilbert Harman (1967); 2. Two objections given by the philosopher Stephen Stich (1971, 1976). The author introduces the discussion about the controversial argumentation that the knowledge of language is like bicycle riding and shows that Chomsky has not successfully explained the difference between bicycle riding and knowledge of language, i.e. language competence. His reliance on the innate knowledge and the computational processes gives more support to the statement that knowledge of language is *knowledge-how* and not *knowledge-that*.

Furthermore in his defence of the propositional knowledge of language Chomsky finds support in modern epistemology. The author of the article tries to show that the support he finds in naturalized epistemology, especially in the work of John Pollock, actually gives more credence to the contrary thesis, that is, that language competence is *knowledge-how* and not *knowledge-that*.

Chomsky talks about innate knowledge, unconscious knowledge and (conscious) knowledge. The conscious knowledge, according to his words, is not interesting for cognitive psychology. The knowledge of language about which he talks about is innate and unconscious knowledge. The speakers know (i.e. 'cognize') language universals, they know that all human languages have transformational rules, i.e. they know linguistic theory. Using Pollock's terminology it seems clear that this is 'procedural' knowledge, knowledge for which the speakers, paradoxically speaking, do not know that they possess.

The plausibility of Harman's objection, then Stich's arguments and the statements of modern epistemologists point to the fact that Chomsky did not succeed to show that knowledge of language as the possession of language competence is *knowledge-that* but more plausibly indicate that language competence is *knowledge-how*, that this is a cognitive ability or skill.